

ESTATUT DE LA CREDIBILITAT EN LA TEOLOGIA FONAMENTAL

Ferran MANRESA

Al llarg dels últims anys, l'estatut de la credibilitat en Teologia Fonamental (TF) ha estat entès de diverses maneres. En aquestes breus línies es proposa esquemàticament una forma d'entendre l'estatut de la «credibilitat» en la qual «realment s'integrin» –encara que implícitament– les exigències de raonabilitat i les exigències d'historicitat.

Malgrat el canvi que s'ha produït els darrers anys entorn de l'objectiu i la manera de procedir de la TF, la «credibilitat de l'anunci cristià» continua essent el seu tema bàsic. Així i tot, ha variat la manera d'entendre-la i, per tant, també l'accés teològico-fonamental a ella.¹

Esbossem breument (I) alguns trets que han caracteritzat la manera d'entendre la credibilitat –en TF– i (II) el canvi que, segons el nostre parer, s'hi està produint actualment, juntament amb les conseqüències pràctiques que ha comportat.

I

a) Durant anys, la credibilitat de la fe cristiana es va argumentar a partir d'evidències metafísiques i/o històriques, la qual cosa derivadament va comportar un enfortiment no sols de la «llibertat» de l'assentiment creient, sinó també de la seva dimensió «escatològica».

b) Durant anys el discurs teològico-fonamental es basava en un model «teòrico-informatiu» de revelació. El punt d'arribada d'aquest discurs quedava

1. Cf., p. ex., TF com a «hermenèutica» (E. Biser); TF «ecumènica» (P. Knauer); TF «pràctica» (J. B. Metz); TF «de la història de la salvació» (A. Darlap); TF com a «Teologia transcendental» (H. Fries), entre altres.

marcat per una impostació substancialment «intel·lectualista», que xocava amb una sortida pràctica de tipus «fideista».²

Dit amb altres paraules: hom reivindica un «saber previ» a la fe i relatiu als seus «preàmbuls», als signes, als arguments pels quals hom accedia a la certesa sobre la «possibilitat i el fet» de la revelació. Però tot això quedava merament juxtaposat al «contingut» de la revelació, que únicament era cognoscible per la fe i, per tant, no disponible per a aquell «saber preambular».³

D'aquesta manera l'intent de mostrar la «credibilitat de l'anunci cristià» restava objectivament marcat per una tensió característica: la tensió entre un cert «compromís» amb la cultura del moment (cultura que postulava la certesa pel que fa al «fet» de la revelació, certesa a més assolida amb un «instrument purament racional») i una «defensa» (apologètica) de la consciència creient enfront de la consciència crítica (defensa que es manifestava en la decidida afirmació que la cognoscibilitat del contingut de la revelació únicament era possible des de la fe).

Com veiem i en resum: els camins presumptivament demostratius de la «credibilitat de l'anunci cristià» acabaven en allò que hom ha decidit d'anomenar un «extrinsecisme», és a dir, en una separació o juxtaposició entre creure i saber. Es tractava, per tant, del que podríem anomenar una «credibilitat preambular» o exterior al mateix assentiment creient.

c) A poc a poc el panorama anà variant: la TF va anar «oscil·lant» entre una «assumpció» de la prospectiva transcendental i una «resolució» positivista de la figura de la fe: el primer cas (assumpció de la prospectiva transcendental) va donar lloc al que hom ha anomenat «model de la correlació» entre el desig antropològic i el seu acompliment en la dada revelada. Aquesta «correlació» constituïa la raonabilitat de la fe cristiana i, per tant, l'eix de la seva credibilitat.⁴

En el segon cas, la figura de la fe restava sostreta a la interrogació radical de la veritat, és a dir, hom renunciava de fet a justificar la fe, confonent l'evidència d'aquesta amb una evidència objectivista del succés revelatori.

d) Potser podríem resumir així –brevíssimament formulat– alguna cosa d'allò que a distància creiem haver après al llarg d'aquest itinerari teològicofonamental:

Hem assistit en alguns moments –ja llunyans– a una «reducció historicista» de la credibilitat de l'anunci cristià. Aleshores l'important era convalidar històricament i críticament el «fet» cristià; més ençà en el temps, hem assistit també a una manera d'entendre pràcticament la «credibilitat de l'anunci cristià» en

2. Cf. J. SCHMITZ, *Die Fundamentaltheologie im 20 Jahrhundert*; en VORGRIMMER – R. VANDER GUCHT (eds.), *Bilanz der Theologie im 20 Jahrhundert*, II, Freiburg 1969, pp. 203-223.

3. Cf., p. ex., M. GELABERT, *La Revelación, acontecimiento con sentido*; cap. I: «La función teológica de la fundamental», Madrid: I.S.C. «S. Pio X» 1995, p. 20.

4. Cf. A. DARTIGUES, «L'attualità del problema della credibilità», en M. ANTONELLI – M. EPIS (eds.), *Sulla credibilità del cristianesimo (Scuola Cattolica 125 [1997])*, p. 381.

virtut de la qual equivalia a «significativitat», és a dir, la credibilitat era entesa com una conformitat correlativa entre dada revelada i demanda de sentit; no fa gaires anys hom interpretava la idea de credibilitat mitjançant la de «transformativitat», és a dir, la vàlida històrico-pràctica de la fe per a la construcció d'una societat més justa era la columna vertebral de la credibilitat del missatge cristià.

e) Resumint: la panoràmica, tan breument evocada, ens parla almenys de dos punts:

1) la «credibilitat de l'anunci cristià» –a través de les diverses formes de concebre-la i formular-la des del punt de vista teològico-fonamental– ha estat, al llarg d'aquests anys, el tema central de la TF;

2) aquesta variació ens invita a examinar ara novament el significat del terme «credibilitat» en l'actual context teològico-fonamental.

II

a) La credibilitat –en el discurs teològico-fonamental– es pot entendre o bé des d'una posició exterior a la fe o bé des de la interioritat de la mateixa fe. Originàriament la qüestió de la credibilitat nasqué «des dels afores» de la fe, de les objeccions dirigides al discurs cristià, al qual obligaven a elaborar i oferir l'argumentació de la seva pròpia legitimitat.⁵

Nogensmenys, en la mesura en què aquestes objeccions afectaven el creient i se les prenia seriosament, es convertien –a través de la justificació que el discurs de la fe hi produïa– en un element d'aquest mateix discurs. La fórmula anselmiana «fides quaerens intellectum» il·lustra aquesta posició. D'aquesta manera, el discurs creient a poc a poc va ser travessat per una dinàmica de racionalització que cercava de fer-lo intel·ligible alhora tant al creient com a d'altres.

Breument: les dues cares de la qüestió de la credibilitat (exterior i interior a la fe) «tendeixen a convergir» en la mesura que les dificultats formulades pel no-creient són tingudes en compte pel creient, el qual les assumeix per assegurar la plausibilitat de la fe als seus propis ulls. De tal manera que, a poc a poc, la qüestió de la credibilitat ja no pot ser considerada com una qüestió «merament preliminar o preambular», sinó que cobreix tot el camp de l'expressió de la fe i acompanya les seves diverses afirmacions.

La «credibilitat» és concebuda, d'aquesta manera, com una «exigència interna» de la fe i deriva del mateix acte de fe en quant busca d'expressar-se lògicament en un llenguatge assenyat. La «credibilitat» es va comprénent cada vegada més, no solament com un camí d'apropament a la fe o com un «sortir al

5. H. BOUILLARD, «La Tache actuelle de la théologie fonamentale», en *Le Point théologique*, 2, París 1972, p. 16.

pas argumentativament» de dificultats davant les quals la fe pot ensopegar, sinó més aviat com una «conseqüència necessària» de la fe.

Si cal que la fe s'expressi, ho ha de fer produint un sentit universalment comprensible. Quan la fe és articulada en el llenguatge comú a tots els homes, presenta la qualitat d'intel·ligibilitat i de plausibilitat, pròpia del seu caràcter comunicable.

b) Fins ara hem posat de manifest la insuficiència d'una idea extrínseca de credibilitat. Hem d'establir d'una manera quelcom més positiva el caràcter significant del discurs cristià. Podem fer-ho en dues direccions:

1) en la direcció d'una «coherència racional objectiva», coherència tal vegada assolible mitjançant la recerca dels axiomes fonamentals que constitueixen la teologia com a ciència de la fe i que li donen una unitat lògica rigorosa (aquesta recerca és sens dubte legítima, però no cobreix tot l'àmbit que la noció de credibilitat implica);

2) en la direcció d'una «coherència subjectiva» en relació amb el fet que el discurs de la fe comporta per al subjecte una «crida» a autoimplicar-se. El fet és que, a més de la «coherència racional objectiva» que emergeix de la seva exigència lògica, aquest discurs comporta també —en la seva significació— un «vessant subjectiu» que correspon a la recerca d'una «coherència existencial» del sentit.⁶

Aquest sentit no es desplega sol en una cadena argumentativa, exterior al subjecte i especularment representada davant d'ell. Al contrari, aquest «sentit» es desplega com un «mode d'existència» del mateix subjecte; així, el subjecte se sent necessàriament coimplicat. El lloc de la credibilitat és aquí, no tant la forma del discurs cristià considerada en ella mateixa amb la seva pròpia lògica, com, en el fons, el grau d'implicació de l'auditor o lector d'aquest discurs.

Això no obstant, si per una banda és possible de tematitzar les «raons objectives» del creure, sense que arribem a saber si per elles mateixes han conduït de fet a la conversió, per una altra no ens és possible de tematitzar el «lloc subjectiu» de la credibilitat, «lloc» que roman lligat al misteri de la llibertat i de la gràcia (és a dir, a «allò que no s'ha dit» del discurs cristià) on té lloc la conversió afectiva.⁷

c) D'acord amb tot això, distingim entre l'«exposició dels motius de credibilitat» —exposició legítima, però una mica formal i abstracta— i la «narració de les condicions concretes» per les quals el destinatari del discurs cristià se sent implicat i descobreix un significat per a la seva pròpia existència.

Per tal de donar a entendre millor el que volem dir i per evitar de caure novament aquí en una nova versió d'aquell extrínsecisme de què parlàvem

6. G. SÖHNGEN, «Fundamentaltheologie», en *Lexikon für Theologie und Kirche*, Freiburg 1960, pp. 450-459.

7. Cf., p. e., C. IZQUIERDO URBINA, *Teología Fundamental*, Pamplona: EUNSA 1998, cap. 13, pp. 349-362.

abans, podríem valer-nos de la següent reflexió: Hi ha una analogia entre un judici estètic que implica una «representació objectiva», però que *no* pot ser deduït d'aquesta; i l'acte de fe que implica un «enunciat objectiu», però que es produeix *més enllà* de l'esmentat enunciat. D'acord amb aquesta analogia, *no podem separar* en el discurs de la fe una dimensió «purament objectiva, representativa o positiva», d'una banda, i una dimensió «participativa, implicativa o significativa» d'això mateix, de l'altra. És *en* aquesta –més global, més hermenèutica, més integral– on s'inscriu l'altra.⁸

De manera equivalent: hi ha, segons el nostre parer, un *tercer camí* en la recerca de la credibilitat del discurs de la fe. Més enllà de la direcció de la «coherència autoimplicativa»; aquest *tercer camí* –en recerca de la «credibilitat integral o global»– transitaria per un *procés de discerniment en el qual van emergint aquells* «llocs teològics o fonts de la fe» *que articulen la revelació de Déu amb la nostra història concreta*.

Des d'aquest procés de discerniment, hom pot també anar elaborant i presentant a poc a poc una *visió de conjunt* del discurs de la fe, de tal manera que la seva coherència objectiva aparegui en *aquell sabor* capaç de conduir-nos a una interiorització, que és condició bàsica per a una *universalitat* que, si bé potencial, vagi creixent en *autenticitat (credibilitat)*.

Ferran MANRESA
Cova St. Ignasi
Apartat de Correus, 12
E – 08240 MANRESA (Barcelona)

Summary

In recent years the status of credibility in fundamental theology has been understood in different ways. This brief article proposes a schematic way of understanding the status of «credibility» in which –although implicitly– the demands of reasonableness and of historicity «really become integrated».

8. Cf. H. VERWEYEN, «La credibilità della rivelazione», en *Sulla credibilità del cristianesimo* (Scuola Cattolica 125 [1997], pp. 517-519).

